

GENÇLERDE YAŞAM DOYUMU İLE KİMLİK İŞLEVLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİLERİN İNCELENMESİ

**DETERMINATION OF RELATIONSHIP BETWEEN FUNCTIONS OF IDENTITY AND
LIFE SATISFACTION AMONG YOUNG PEOPLE**

Yrd.Doç.Dr.İlkay DEMİR

İstanbul Üniversitesi H.A. Yücel Eğitim Fakültesi
Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı
demiri@istanbul.edu.tr

Öz

Bu çalışma ile üniversite öğrencileri arasında yaşam doyumu ile kimlik işlevleri arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmaktadır. Ayrıca bu çalışma kimlik işlevlerinin yaşam doyumunu yordamada ne derecede etkili olduğunu incelemeyi hedeflemektedir. Araştırmanın katılımcılarını İstanbul Üniversitesi, Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesinin çeşitli bölümlerinde öğrenim görmekte olan 253 lisans öğrencisi oluşturmaktadır. Verilerin analizinde Korelasyon analizi ve Çoklu Regresyon analizi yöntemleri kullanılmıştır. Regresyon analizi sonuçlarına göre, kimlik işlevlerinin boyutlarını oluşturan yapı, hedef, gelecek, uyum ve kontrol boyutları birlikte, öğrencilerin yaşam doyumu puanlarının %28'ini yordamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yaşam Doyumu, Kimlik İşlevleri, Kimlik Kazanımı.

Abstract

The present study aims to analyse the relationship between life satisfaction and functions of identity among university students, and it further investigates the predictive role of identity functions on life satisfaction. The participants were 253 undergraduates from various departments of Istanbul University, Hasan Ali Yücel Faculty of Education. Correlation analysis, and multiple regression analysis were conducted to investigate the data. The results of the regression analysis revealed that functions of identity, namely structure, goals, future, harmony and control, all together predict the 28% of life satisfaction scores among young people.

Key Words: Life Satisfaction, Functions of Identity, Identity Formation.

1. GİRİŞ

Erikson (1950) ilk olarak ergenlik dönemi ve kimlik kazanımı arasındaki ilişkiyi kavramsallaştırdığından beri kimlik, gelişimsel alanda üzerinde en fazla çalışılan konulardan biri olmuştur. Erikson'un (1968) kimlik kazanımına ilişkin kavramsallaştırması, tanımladığı sekiz psikososyal gelişim basamağından biri olarak ortaya çıkmaktadır. Her basamak, sosyal bağlamda oluşan bir psikolojik gelişim görevinden ve bu göreve ilişkin bir çatışma ve bu çatışmanın başarılı ve başarısız çözümlerinden oluşmaktadır. Erikson (1950) her gelişimsel dönemde çözülmesi gereken bunalımların birbiriyle bağlantılı olduğunu öne sürmektedir. Ona göre her bir krizin başarılı çözümü, bir sonraki evrede ortaya çıkacak olan krizin de daha iyi kontrol edilebilmesi anlamına gelmektedir. Bu çerçevede Erikson (1950, 1968) kimlik gelişimini ergenlik döneminin temel gelişimsel görevi olarak tanımlamış ve kimlik kazanımının bireyin dünyadaki yeri ve yaşamdaki hedeflerini tanımlaması için önemini vurgulamıştır. Ona göre ergenler kimlik kazanımı sürecinde geçmiş gelişimsel deneyimleri ile şimdiki ilgi, ihtiyaç ve sorumluluklarını bütünleştirerek kendilerine özgü ve süreklilik gösteren bir kimlik oluşturmaktadır. Bu sürecin sonucunda ortaya çıkan çözüm iki uçlu bir görünüm sunmaktadır, bu görünümün bir ucunda başarılı kimlik kazanımı, diğer ucunda ise kimlik karmaşası yer almaktadır. Schwartz'a (2001) göre, başarılı kimlik, tutarlılık ve kesinlik gösteren, sağlıklı bütünleştirilmiş bir yapıyı ifade etmektedir ve bu haliyle bireylere kişisel yönelim duygusu ve yaşamda amaç ve anlam sağlamaktadır. Diğer yandan kimlik karmaşası, belirgin ve tutarlı bir kimlik duygusundan, amaç ve yönelimden yoksun olmayı ifade etmektedir.

Erikson'un kimlik kazanımı yaklaşımını derinlemesine araştırmak amacıyla çok sayıda kimlik modeli öne sürülmüştür. Bu yaklaşımlar arasında Adams ve Marshall'ın (1996) kimlik kavramsallaştırması, kimliği çeşitli psikolojik işlevleri açısından ele almıştır. Adams ve Marshall (1996), kimliği birey için çeşitli psikolojik işlevleri olan karmaşık bir içsel sistem olarak tanımlamaktadır. Buna göre, kimliğin beş temel psikolojik işlevi şöyle sınıflandırılmıştır: a. Bireyin kim olduğunu anlamasını sağlayan bir yapı sunmak b. Çeşitli bağlar, değerler ve amaçlar aracılığıyla anlam ve yön duygusu sunmak c. Bireysel kontrol duygusu sunmak d. Değerler, inançlar ve düşünceler arasında tutarlılık, süreklilik ve uyum duygusu sunmak e. Gelecekle ilgili olasılıklar ve seçeneklere yönelik bir farkındalık sunmak (Adams & Marshall, 1996, p. 433; Serafini & Adams, 2002).

Serafini ve Adams'a (2002) göre kimlik işlevleri, başarılı bir biçimde yapılandırılmış kimlik duygusunun birey için ne gibi psikolojik kazanımları olduğunu ortaya koymaktadır. Diğer bir ifade ile, kimlik işlevleri kimlik gelişimi sürecinin kendisinden ziyade, kimlik kazanımının sonuçlarına odaklanmaktadır. Söz konusu sonuçlar kimliğin işlevleri olarak tanımlanmakta ve bireye yapı, uyum, gelecek yönelimi, amaç ve bireysel kontrol duygusu sağlamaktadır.

Erikson (1959) kimlik gelişimi sürecinin en önemli sonuçlarının içsel bütünlük duygusunun sağlanması, yargılama ve değerlendirme becerilerinin gelişmesi ve başarıma kapasitesi olarak tanımlanmış ve başarılı bir kimlik kazanımının bireylerin psikolojik iyi oluşuyla ilişkili olduğunu belirtmiştir (Erikson, 1968). Psikolojik iyi oluşun bileşenlerinden biri olan yaşam doyumunu bireyin yaşamına ilişkin bilişsel değerlendirmelerinin toplamı olarak tanımlanmaktadır. Yaşam doyumunun tanımlanmasında uzlaşılan kesin bir ölçüt bulunmamakla birlikte, genel bir memnuniyet ve yaşama ilişkin olumlu değerlendirmelerin bir toplamı olarak görülmektedir (Diener & Diener, 1996). Yaşam doyumunu bireyin kendi değerlendirmesine ve ölçütlerine dayalı bir veri sunmaktadır. Bireyler kendileri için uygun gördükleri bir standart oluşturmakta ve zamanla yaşam koşullarını ve içinde buldukları durumu bu standartla karşılaştırarak bir değerlendirme yapmaktadır. Bu değerlendirme bireyin kendisi için uygun bulunduğu standartlara göre yapıldığından nesnel değil, tamamen öznel bir değerlendirmedir (Diener, Emmons, Larsen ve Griffin, 1985).

Erken dönem yaşam doyumunu ve psikolojik iyi olma çalışmalarında somut yaşam koşulları ve olaylarının bireylerin yaşamlarından doyum almalarında temel belirleyiciler oldukları öne sürülmüştür ancak yapılan çalışmaları bu beklentiyi tam anlamıyla karşılamamıştır. Bu durum, araştırmacıların öznel iyi oluş ve yaşam doyumunun içsel bir takım özelliklerden önemli ölçüde etkilendiği sonucuna varmalarına yol açmıştır. Diğer bir ifadeyle, günümüzde yaşam doyumunu çalışmaları; doyumun içsel ve öznel süreçlerden (yaşam hedefleri, mizaç, karakter gibi kişisel eğilimler), dışsal ve bağlamsal süreçlere göre (gelir, eğitim gibi demografik özellikler) daha fazla etkilendiğini düşündürmektedir (Myers & Diener, 1995). Yaşam doyumuyla ilişkili olduğu saptanan bir diğer değişken de bireylerin içinde buldukları kültürdür. Yapılan araştırmalar bireyci kültürlerin toplulukçu kültürlerle oranla daha yüksek yaşam doyumunu gösterdiklerini (Diener & Suh, 1999), ayrıca yaşam doyumuyla ilişkili değişkenlerin kültüre göre farklılık gösterdiğini (Schimmack, Radhakrishnan, Oishi, Dzokoto & Ahadi, 2002) ortaya koymaktadır. Türkiye'de gençlerle yapılan yaşam doyumunu çalışmaları, ölçek geliştirme (Çivitçi, 2007)

depresyon, yalnızlık, problem davranışlar (Çeçen, 2007; Cirhinlioğlu, 2010; Köker, 1991; Nalbant, 1993), benlik saygısı, bütünlük duygusu, sosyal destek, kişilik özellikleri (Çeçen, 2008; Dilmaç & Ekşi, 2008; Eryılmaz & Öğülmüş, 2010; Saygın & Arslan,2009) gibi değişkenler ve okul ortamı, eğitim koşulları ve iç göç (Gün & Bayraktar, 2008; Gündoğar, Gül, Uskun, Demirci, & Keçeci; 2007) gibi yaşam koşulları açısından incelenmiştir.

Kişilik ve kişisel eğilimler gibi özellikle içsel süreçlerle güçlü biçimde ilişki gösterdiği öne sürülen yaşam doyumu (Diener & Lucas, 1999), karmaşık bir içsel sistem olarak değerlendirilen kimlik kazanımı (Adams & Marshall,1996) ve bu sürecin çeşitli sonuçlarıyla ilişkili olabileceği düşünülmektedir. Türkiyede ve Türkiye dışında yaşam doyumu ve kimlik kazanımı arasındaki ilişkileri ele alan fazla çalışma bulunmamasına karşın, özellikle yurtdışında kimlik kazanımı süreciyle yaşam doyumu ve öznel iyi oluş üzerinde çalışılmıştır (Meeus, 1996; Meeus, Iedema, Helsen & Vollebergh, 1999; Vleioras & Bosma, 2005). Bu çalışmalar, kimlik kazanımı sürecinin işleyişi ve niteliğinden çok, başarılı bir kimlik kazanımının kendisinin öznel iyi oluşla ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. Türkiye’de gençlerle kimlik üzerine yapılan çalışmalarda başa çıkma, özyeterlik, kendini ayarlama ve benlik saygısı gibi değişkenler ele alınmasına karşın, (Eryiğit & Kerpelman, 2009; Kumru & Thompson, 2003) kimlik kazanımı sürecinin yaşam doyumu ile ilişkisini inceleyen çalışmaya rastlanmamıştır. Kimlik işlevlerinin yaşam doyumu ile ilişkisini vurgulayan kavramsal çerçeveden hareketle, bu çalışmada üniversite öğrencilerinin yaşam doyum düzeylerinin kimlik işlevleri değişkenleriyle ilişkilerinin incelenmesi amaçlanmaktadır. Bu amaçla öncelikle yaşam doyumu ile yaş, cinsiyet ve kimlik işlevleri alt boyutlarının ilişkisinin incelenmesi amaçlanmış, ardından belirlenen anlamlı ilişkiler doğrultusunda çoklu regresyon modeli oluşturularak, söz konusu değişkenlerin yaşam doyumunu ne ölçüde yordadığının analiz edilmesi amaçlanmıştır.

2.YÖNTEM

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini 2009-2010 eğitim-öğretim döneminde, İstanbul Üniversitesi Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi’nde öğrenim görmekte olan üniversite öğrencileri oluşturmaktadır. Söz konusu evrenden hareketle, araştırmanın örneklemini Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesinin çeşitli bölümlerinde (Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık N=90, İngilizce Öğretmenliği N=43, Matematik Öğretmenliği N= 34, Sosyal Bilimler Öğretmenliği N= 31, Türkçe Öğretmenliği N=

40, Fransızca Öğretmenliği N=15) öğrenim gören öğrenciler arasından rastlantısal örnekleme yoluyla seçilen 253 lisans öğrencisi (178 kız, 75 erkek) oluşturmaktadır. Araştırmaya katılan öğrencilerin yaşları 18 ile 25 arasında değişmektedir ve yaş ortalamaları 20.33 olarak bulunmuştur.

Veri Toplama Araçları

Çalışmada gençlerin yaş ve cinsiyet bilgilerini içeren bir anket formunun yanı sıra, Kimliğin çeşitli işlevlerinden elde ettikleri puanları değerlendirmek amacıyla Kimlik İşlevleri Ölçeği (KİÖ) ve yaşam doyumlarını belirlemek amacıyla Yaşam Doyumu Ölçeği (YDÖ) kullanılmıştır.

Kimlik İşlevleri Ölçeği (Serafini, Maitland, & Adams, 2006) 15 maddeden oluşan, kendini değerlendirme türünde, beşli likert tipi bir ölçektir. Ölçek, her biri üç maddeden oluşan beş boyutlu bir yapı sunmaktadır (Serafini, Maitland, & Adams, 2006). Buna göre yapı boyutunun iç tutarlık katsayısı .80, uyum boyutunun iç tutarlık katsayısı .77, amaç boyutunun iç tutarlık katsayısı .80, gelecek boyutunun iç tutarlık katsayısı .82 ve bireysel kontrol boyutunun iç tutarlık katsayısı .65 olarak bulunmuştur. Ayrıca ölçeğin İtalyanca uyarlamasında gerçekleştirilen doğrulayıcı faktör analizi sonuçları modelin çok iyi düzeyde uyum gösterdiğini ortaya koymuştur (Crocetti, Sica, Schwartz, Serafini & Meeus, 2010). Ölçeğin beş alt boyutu, her bir boyuta ait madde puanlarının toplanması ile hesaplanmaktadır. Buna göre ölçeğin her bir boyutundan elde edilebilecek puanlar 1 ile 15 arasında değişmektedir. Ölçeğin boyutlarından alınan yüksek puanlar, o boyutun temsil ettiği niteliklerin bireylerde yüksek düzeyde bulunduğunu göstermektedir. KİÖ'nün Türkçe adaptasyonu Demir (2011) tarafından gerçekleştirilmiştir. Türkçe formun güvenilirlik analizinde iç tutarlık katsayıları yapı boyutu için .70, uyum boyutu için .76, amaç boyutu için .80, gelecek boyutu için .75 ve kontrol boyutu için .77 olarak hesaplanmıştır. Ayrıca, DFA sonucunda elde edilen uyum indeksi değerleri [$\chi^2=157.15$, $df=80$, ($\chi^2/df =1,96$), RMSEA=0.06, GFI=0.91, CFI=0.93, NNFI=0.90, SRMR=0.05.], istatistiksel olarak model-veri uyumunun iyi düzeyde olduğunu ortaya koymuştur.

Yaşam Doyumu Ölçeği (Diener, Emmons, Larsen & Griffin, 1985) Beş maddeden oluşan, kendini değerlendirme türünde yedili likert tipi bir ölçektir. Ölçekten elde edilen toplam puan 1 ile 35 arasında değişmektedir ve düşük puanlar yaşam doyumunun düşüklüğünü, yüksek puanlar ise doyumun yüksekliğini ifade etmektedir. Ölçek bireylerin genel olarak yaşamlarına ilişkin olumlu bilişsel değerlendirmelerini ölçmektedir. Ölçek Köker (1991) ve Yetim (1993) tarafından

Türkçeye uyarlanmıştır. Yetim'in (1993) çalışmasında ölçeğin Cronbach alfa değeri .86 olarak ve test tekrar test katsayısı .73 olarak bildirilmiştir. Bu çalışma kapsamında ise ölçeğin iç tutarlık katsayısı .78 olarak hesaplanmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırmanın temel amaçları doğrultusunda yaş, cinsiyet ve kimlik işlevleri alt boyutlarının yaşam doyumu ile ilişkilerini anlamak için öncelikle Pearson Çarpım Momentler Korelasyon katsayıları hesaplanmıştır. Analizden elde edilen sonuçlar doğrultusunda, anlamlı ilişkilerin saptandığı alt boyutlar ile Çoklu Regresyon analizi gerçekleştirilmiştir. Verilerin analizinde SPSS 16 kullanılmış ve araştırmada hata payı 0.05 olarak kabul edilmiştir.

3.BULGULAR

Üniversite öğrencilerinin yaşam doyumu ile yaş, cinsiyet ve kimlik işlevleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi amacıyla ilk olarak Pearson Çarpım Momentler Korelasyon katsayıları hesaplanmıştır. Cinsiyet değişkeni analizden önce dummy olarak kodlanmıştır. Elde edilen sonuçlara göre kimlik işlevlerinin tüm alt boyutları yaşam doyumu ile olumlu yönde anlamlı ilişkiler göstermektedir (Tablo 1). Kimlik işlevlerinin alt boyutlarından yapı ($r= 0.401, p<0.01$), uyum ($r= 0.334, p<0.01$), hedef ($r= 0.444, p<0.01$), gelecek ($r= 0.410, p<0.01$) ve son olarak kontrol ($r= 0.306, p<0.01$) alt boyutları ile yaşam doyumu arasında olumlu yönde anlamlı bir ilişki bulunurken, yaşam doyumu ile yaş ($r= 0.019, p>0.05$) ve cinsiyet ($r= -0.034, p>0.05$) arasında anlamlı bir ilişki saptanmamıştır.

Tablo 1. Yaşam Doyumu ile Kimlik İşlevleri, Cinsiyet ve Yaş Değişkenleri Arasında Hesaplanan Pearson Çarpım Momentler Korelasyon Katsayıları ve Değişkenlerin Ortalama ve Standart Sapma Puanları

	X (Ss)	Doyum	Yapı	Uyum	Hedef	Gelecek	Kontrol	Yaş	Cinsiyet
Doyum	22,85(5,16)	1	,401**	,334**	,444**	,410**	,306**	,019	-,034
Yapı	11,87(2,01)		1	,480**	,451**	,394**	,450**	,065	,014
Uyum	12,34(1,99)			1	,420**	,296**	,341**	,062	,039
Hedef	12,03(2,08)				1	,610**	,460**	,101	,030
Gelecek	10,66(2,12)					1	,388**	,055	,045
Kontrol	11,98(1,79)						1	,063	,002
Yaş	20,33(1,74)							1	,026
Cinsiyet	,51(,50)								1

**p<0.01

Gerçekleştirilen Pearson Korelasyon analizi sonuçları doğrultusunda yaşam doyumu ile anlamlı ilişkisi olduğu saptanan kimlik işlevleri alt boyutlarının yaşam doyumunu ne ölçüde yordadığını saptamak amacıyla çok yönlü regresyon analizi yapılmıştır. Diğer yandan kimlik işlevleri, özgün kavramsallaştırmasında birbirlerinden ayrı ve bağımsız yapıları değil, ilişkili yapıları ifade ettiğinden (Serafini vd., 2006) yapılan korelasyon analizinde de birbirleriyle orta düzeyde ilişki gösterdikleri tespit edilmiştir. Kimlik işlevleri arasında saptanan anlamlı ilişkilerin; kurgulanan regresyon modelinde herhangi bir çoklu bağlantı sorunu yaratıp yaratmadığını anlamak için VIF ve Tolerans değerleri incelenmiştir. Buna göre, değerlerin (VIF= 1.403-1.912; Tolerans= .523-.713) herhangi bir çoklu bağlantı işaret etmediği saptanmıştır. Gerçekleştirilen çoklu regresyon analizi sonuçlarına göre (Tablo 2), kimlik işlevleri birlikte ele alındığında yaşam doyumunu anlamlı düzeyde yordamaktadır. ($R^2=.28$, $F(5/247)=18,8$, $p<001$).

Tablo II. Yaşam Doyumu Puanları için Kimlik İşlevleri Boyutlarına göre Yapılan Çoklu Regresyon Analizi

Kimlik işlevleri boyutları	B	SE B	β
Yapı	,458	,174	,179**
Uyum	,265	,166	,102
Hedef	,492	,185	,199**
Gelecek	,427	,169	,176*
Kontrol	,090	,186	,031
R^2		.28	
F		18.80***	

* $p<0.05$, ** $p=0.01$

Kimlik işlevleri boyutlarının model içerisinde yaşam doyumu ile ilişkileri ele alındığında, modelde en güçlü ilişkinin hedef boyutunda ($\beta= .199$; $p< ,01$), ardından yapı boyutunda ($\beta= .179$; $p< ,01$), ve son olarak da gelecek boyutunda ($\beta= .176$; $p< ,05$) ortaya çıktığı görülmektedir. Kimlik işlevlerinden uyum ($\beta= .102$; $p>,05$) ve kontrol ($\beta= .031$; $p> ,05$) boyutlarının ise model içerisindeki payının anlamlı olmadığı görülmektedir.

4.TARTIŞMA VE SONUÇ

Araştırmada ele alınan kimlik işlevlerinin tümünün birlikte yaşam doyumunu %28 oranında yordadığı bulunmuştur. Daha önce de belirtildiği gibi, her ne kadar kimlik işlevlerinin

yaşam doyumu ile ilişkisini ele alan çalışmalara rastlanmamış olsa da, yaşam doyumu ile kimlik kazanımı süreci arasındaki ilişkileri ele alan çalışmalar bulunmaktadır (Meeus, 1996; Meeus vd., 1999; Vleioras & Bosma, 2005). Söz konusu çalışmaların ortak sonucu, gençlerin bu dönemde kimlik meseleleriyle ilgilenmeleri ve bunun sonucunda bir kimliğe bağlanım geliştirmelerinin psikolojik iyi oluşlarına olumlu etki ettiği yönündedir. Çalışmalarda kimlik kazanımı sürecinin kendisinden çok, sürecin başarılı sonucunun doyumla daha fazla ilişkili olduğu öne sürülmektedir. Bu bakış açısından yola çıkarak bu çalışma, kimlik kazanımı süreci ya da ergenlerin bu süreçte başvurdukları stratejilerden çok, sürecin sonucunda kimliğin ne gibi işlevler gösterdiği ve bu işlevlerin yaşam doyumu ile hangi düzeylerde ilişkili olduğuna odaklanmıştır. Buna göre kimlik işlevlerinden sırasıyla hedef, yapı ve gelecek yöneliminin yaşam doyumunu yordamada anlamlılık gösterdiği bulunmuştur.

Gerçekleştirilen regresyon analizinde kimlik işlevlerinden hedef boyutunun, öğrencilerin yaşam doyumunu yordamada en güçlü değişken olduğu görülmüştür. Daha önce de söz edildiği gibi hedef boyutu, bireye gelecek hedeflerinden çok; çeşitli bağlar, değerler ve amaçlar aracılığıyla anlam ve yön duygusu sunma işlevini ifade etmektedir (Serafini & Adams, 2002). Yani bireyin yaşamındaki önemli bağları, değerleri ve bireylerin anlam arayışlarını ifade eden bir boyuttur. Bireylerin yaşamdan doyum elde edebilmek için yaşadıkları deneyimleri ele alarak yaşamlarında önemli amaç ve temalarla özdeşleştirmeleri gerekmektedir, bu açıdan yaşam hedefleri ve değerlerinin bulunması ile yaşam doyumu arasında olumlu bir ilişki olduğunu ortaya koyan çok sayıda araştırma bulunmaktadır (Chamberlain & Zika, 1988; Steger & Kashdan, 2007; Shek, 1992; Steger, Frazier, Oishi & Kaler, 2006). Oishi, Diener, Suh ve Lucas'a (1999) göre, öznel iyi oluşun ardında bireylerin değerleri bulunmaktadır ve bireysel değer ve hedeflerde başarılı olmak, psikolojik iyi olmayı arttırmaktadır. Heisel ve Flett (2004) de yaptıkları çalışmada bireylerin yaşam hedeflerinin bulunmasıyla yüksek yaşam doyumunun ilişkili olduğunu bulmuştur. Ayrıca bireyin hedeflerinin niteliği de yaşam doyumu için önemli görülmektedir. Christiansen'in (2000) çalışmasında benlikle doğrudan ilişkili olan bireysel planlar öznel iyi oluşun en önemli yordayıcısı olarak bulunmuştur, ayrıca değer ve ideallerine uygun hedefler seçen bireylerin dışsal faktörlere göre hedefler belirleyenlerden daha mutlu olduğu saptanmıştır (Sheldon & Elliot, 1998). Bu çalışmada ele alınan kimlik işlevlerinden hedef boyutu, bireyin benliğiyle ilişkili değer ve yaşam anlamını içeren bir yönelime sahip olmasıyla karakterize olduğundan, yaşam doyumunun anlamlı bir yordayıcısı olarak bulunduğu düşünülmektedir.

Çalışmada kimlik işlevlerinden yapı boyutu da, yaşam doyumunun bir diğer anlamlı yordayıcısı olarak bulunmuştur. Yapı boyutunun işlevi, bireyin kim olduğunu anlamasını sağlayan bir çerçeve sunmak ve bu sayede bireye özerk ve biricik oluşuna dair farkındalık sağlamak olarak tanımlanmaktadır (Adams & Marshall, 1996). Yapı boyutu, kendinden emin olma duygusu, benlik saygısı ve benlik bütünlüğü sağlayan bir işleve sahiptir. Adams ve Ethier (1999; aktaran Serafini & Adams, 1992, p. 363) kimliğin her bir işlevinin bireyler için anlamını ortaya koymuştur ve yapı, yüksek benlik saygısı, kendini kabul, olumlu benlik ve beden algısı ile ilişkili olarak ortaya çıkmaktadır. Yaşam doyumu ile ilişkili değişkenlerin araştırıldığı çok sayıda çalışmada, en güçlü ilişki gösteren değişkenlerden birinin benlik saygısı olduğu görülmektedir (Diener & Diener, 1995; Lucas, Diener & Suh, 1996; Steger vd., 2006). Benzer biçimde benlik kavramının netliği ve belirginliği ile yaşam doyumunun ilişkili olduğu saptanmıştır (Ritchie Sedikides, Wildschut, Arndt & Gidron, 2010). Türkiye’de Diener ve Diener’in (1995) çalışmasında yaşam doyumu ve benlik saygısı arasındaki korelasyonlar Batılı örneklemelere kıyasla daha düşük bulunmuş, bazı çalışmalarda ise iki değişken arasında ilişki bulunmamıştır (Dilmaç & Ekşi, 2008). Bu bulgulara karşın, Türkiye’de yapılan çalışmaların önemli bir bölümünde benlik bütünlüğü, benlik saygısı ve belirginliğinin yaşam doyumu ile ilişkili olduğu bulunmuştur (Çeçen, 2008; Çivitci, 2007, Yetim, 2003). Yapı boyutunun söz konusu psikolojik öğeleri ifade ettiği düşünüldüğünde bu sonuç literatürle paralellik göstermektedir.

Çalışmada gelecek boyutunun, yaşam doyumunun yordanmasında anlamlı bir diğer kimlik işlevi olduğu bulunmuştur. Çeşitli çalışmalarda yaşam doyumu ile kendini gerçekleştirme duygusu arasında olumlu bir ilişki olduğu, geleceğe odaklı düşünebilen ve bu yönde plan yapabilen bireylerin yaşam doyumlarının daha yüksek olduğu bulunmuştur (Prenda & Lachmann, 2001). Kimlik işlevlerinden gelecek boyutu, gelecekle ilgili olasılıklar ve seçeneklere yönelik bir farkındalık sunmak ve bireye potansiyelini gerçekleştirmek için fırsat veren bir gelecek yönelimi sağlamaktadır. Adams ve Ethier (1999; aktaran Serafini and Adams, 1992, p. 363) gelecek yöneliminin akademik başarı, kariyer hedefleri, geleceğe yönelik kararlılık ve azim ile ilişkili olduğunu öne sürmüştür. Bu boyut geleceği kendisi için bir potansiyel olarak görmek, kendi gelecekteki haline umutla bakabilmek, gelecekle ilgili kararlılık ve güven duygusu yaşamayı ifade ettiğinden yaşam doyumu ile ilişkili olduğu düşünülmektedir. Benzer biçimde, Mahon, Yarcheski ve Yarcheski (1997) de gelecek odaklı olan bireylerin yaşam doyumlarının yüksek olduğunu belirlemiştir.

Araştırma kapsamında ele alınan kimlik işlevlerinden bir diğeri olan uyum boyutunun, korelasyon analizinde yaşam doyumu ile olumlu yönde ilişkili bulunmasına karşın, yaşam doyumunu yordamada anlamlı bir etkisinin olmadığı bulunmuştur. Kimliğin işlevlerinden biri olarak tanımlanan uyum, bireyin kişilerarası ilişkilerindeki uyumu olarak değil, değerler, inançlar ve düşünceler arasında tutarlılık, süreklilik ve uyum duygusu sunmak olarak tanımlanmaktadır. Diğer bir ifadeyle tutarlı ve kendi içinde uyumlu bir kimlik duygusunu ifade etmektedir. Araştırmacılar bireyin uyumlu bir benlik duygusuna sahip olmasının ve buna uygun davranmasının yaşam doyumu ile ilişkili olduğunu ortaya koymuştur (Sheldon, Ryan, Rawsthorne & Ilardi, 1997), ancak Suh (2002) benlik uyumu ve yaşam doyumu arasında saptanan bu ilişkilerin, bireyci özelliklerin daha az görüldüğü Batılı olmayan kültürlere genellenemeyeceğini öne sürmektedir. Ona göre, Erikson'un kimlik kavramsallaştırmasının önemli bir ögesini oluşturan kimliğin içsel bir tutarlılık ve uyum göstermesi ve bu biçimde bireylerin kendilerini psikolojik olarak daha iyi ve doyumlu hissetmeleri savı, Batılı bireyci kültürler için geçerli olmakla birlikte, tüm kültürler için genellenebilir değildir. Ona göre, birey merkezli, bireycilik eğiliminin yüksek olduğu kültürlerde benliğin tüm değerleri, inançları ve düşünme biçimleriyle tutarlı ve uyumlu bir sistem göstermesi beklenmekte ve bu olmadığında bireylerin öznel iyi oluşları ve yaşam doyumları olumsuz etkilenmektedir. Suh'a (2002) göre birey merkezli olmayan doğu kültürlerinde benlik uyumu bağlama göre farklılaşmakta ve esneklik göstermektedir. Hatta bu kültürlerde benliğin aşırı tutarlılık ve uyumu; esnek olmayan, olgunlaşmamış ve aşırı katı bireyleri ifade edebilmektedir (Kağıtçıbaşı, 2008). Bu gerekçelerle bireyciliğin daha yüksek olduğu kültürlerde benlik uyumu ve tutarlılığının, Türkiye'ye göre psikolojik iyi oluşla daha güçlü bir ilişki gösterebileceği düşünülebilir.

Araştırma kapsamında ele alınan kimlik işlevlerinden kontrol boyutu da yaşam doyumu ile olumlu yönde ilişkili bulunmasına karşın, model içinde yaşam doyumunu yordamada anlamlı bir değişken olarak ortaya çıkmamıştır. Kimlik işlevlerinden kontrol boyutu, bireye bağımsız olarak kendini ifade etme yeteneği, özgür irade ve özerklik duygusu sağlamaktadır. Özellikle Batı kültürlerinde kontrol duygusu ile yaşam doyumu arasındaki güçlü ilişkiyi ortaya koyan çok sayıda araştırma bulunmaktadır (Lachman & Weaver, 1998). Ancak özerklik, özgürlük duygusu ve bağımsız irade ile karakterize olan kontrol, bireyci özelliklerin daha az görüldüğü kültürlerde yaşam doyumunun önemli bir yordayıcısı olarak ortaya çıkmamaktadır (Oishi, Diener, Lucas & Suh, 1999). Bu durumun temel nedeni olarak bireyci kültürlerde seçme özgürlüğü ve bireysel

ihtiyaçların kontrol duygusunu önemli hale getirmesi, toplulukçu kültürlerde ise görevler, sorumluluklar ve normların ön planda olması nedeniyle kontrol duygusunun yaşam doyumu üzerinde aynı ölçüde belirleyici olmaması gösterilmektedir. Diğer yandan Yetim'in (2003) çalışmasında yaşam doyumu ile özerklik arasında anlamlı bir korelasyon bulunmuş, ayrıca özerkliğin yaşam doyumunun güçlü bir yordayıcısı olduğu saptanmıştır. Ancak, söz konusu yordayıcılık, bireycilik ve benlik saygısı değişkenlerine göre daha zayıf düzeydedir ve bu açıdan bu çalışmanın bulgularıyla önemli ölçüde örtüştüğü söylenebilir.

Üniversite öğrencilerinin yaşam doyumlarının kimlik işlevleri ile ilişkilerini ele alan bu araştırmada, yaş ve cinsiyetin yaşam doyumu ile anlamlı düzeyde bir ilişkisinin olmadığı saptanmıştır. Daha önce de belirtildiği gibi, yaş ve cinsiyetin de içerisinde yer aldığı demografik değişkenlerin yaşam doyumunu yordamada zayıf bir etkiye sahip olduğu görülmektedir (Diener, 1984). Bu saptamaya paralel olarak, yapılan araştırmaların büyük bir bölümünde yaşam doyumunun yaşa bağlı olarak değişmediği bulunmuştur (Diener & Lucas, 1999; Lucas & Gohm, 2000). Bu çalışmada da, yaşam doyumunun zaman içerisinde yaşa bağlı olarak büyük oranda değişim göstermediği yönündeki bulgular tekrarlanmıştır, ancak üniversite öğrencilerinden oluşan araştırma grubunun yaş aralığının dar olmasının da, sonuç üzerindeki etkisi dikkate alınmalıdır. Yaşam doyumunu cinsiyet açısından ele alan çalışmaların bazılarında cinsiyet açısından farklılıklar saptanmasına karşın (Cenkseven, 2004; Diener, 1984; Köker, 1991; Yetim, 2003), önemli bir bölümünde de, yaşam doyumunun cinsiyet açısından farklılaşmadığı görülmektedir (Chow, 2005; Gündoğar vd., 2007; Suhail & Chaudhry, 2004; Tuzgöl Dost, 2010). Bu çalışmada ise cinsiyet ile yaşam doyumu arasında doğrudan bir ilişki saptanmamıştır. Bu çalışmada katılımcıların cinsiyete göre dağılımında kadınların sayısının erkeklerden daha fazla olmasının sonuca etkisi de dikkate alınmalıdır.

Sonuç olarak, bu çalışma ile kimlik işlevlerinden hedef boyutunun yaşam doyumunun güçlü bir yordayıcısı olduğu saptanmıştır. Kimlik işlevleri boyutlarından hedefin yanı sıra, gelecek yönelimi ve yapının da yaşam doyumunu anlamlı düzeyde yordadığı saptanmıştır. Diğer yandan korelasyon analizinde yaşam doyumu ile olumlu yönde anlamlı ilişki gösteren uyum ve kontrol boyutlarının, yaşam doyumunun yordanmasında katkılarının anlamlı olmadığı bulunmuştur. Çalışmada elde edilen bulguların bir bölümünün öğrencilerin kültürel özelliklerinden kaynaklanabileceği düşünülmektedir, ancak bu açıklamayı test edecek çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Yetim (2003) çalışmasında Türkiye'deki üniversite öğrencileri arasında

yaşam doyumunun en önemli yordayıcılarından birinin bireycilik olduğunu ortaya koymuştur. Benzer bir çalışmayla, öğrencilerin bireyci ve toplulukçu yönelimlerinin kimlik işlevleri ve yaşam doyumunu arasındaki ilişkiye ne gibi etkilerinin olduğunun incelenmesi, bu çalışmayla elde edilen bulgular açısından açıklayıcı olacaktır. Diğer yandan, kimlik kazanımı süreci içerisindeki orta ergenlik döneminde bulunan liseli ergenlerde kimlik süreçleri ve yaşam doyumunu, psikolojik iyi olma arasındaki ilişkilerin incelenmesi, süreçteki yaşa dayalı farklılıkların anlaşılması için önemli görülmektedir. Son olarak, Türkiyede yalnızca kimlik işlevlerinin değil, diğer kimlik modellerinin (kimlik stilleri, kimlik statüleri vb.) yaşam doyumunu ve psikolojik iyi oluş açısından ele alındığı çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu biçimde, söz konusu süreçlerin yaşam doyumunu ve iyi oluşla doğrudan ilişkilerinin yanı sıra, ilişkilerdeki dolaylı, aracı değişkenlerin rolü üzerine daha fazla çıkarımda bulunma ve ayrıntılı analizler yapabilme olanağı bulunacaktır.

KAYNAKÇA

- Adams, G. R., & Marshall, S. K. (1996). A developmental social psychology of identity: Understanding the person-in-context. *Journal of Adolescence, 19*, 429-442.
- Cenkseven, F. (2004). *Üniversite öğrencilerinde öznel ve psikolojik iyi olmanın yordayıcılarının incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Chamberlain, K., & Zika, S. (1988). Measuring meaning in life: An examination of three scales. *Personality and Individual Differences, 9*, 589-596.
- Chow, H. P. H. (2005) Life satisfaction among university students in a Canadian prairie city: a multivariate analysis. *Social Indicators Research, 70*, 139-150.
- Christiansen, C. (2000). Identity, personal projects and happiness: Self construction in everyday action, *Journal of Occupational Science, 7*(3), 98-107.
- Cirhinlioğlu, F. G., & Ok, Ü. (2010). İnanç ya da dünya görüşü biçimleri ile intihara yönelik tutum, depresyon ve yaşam doyumunu arasındaki ilişkiler. *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi, 34*, 1-8.
- Çeçen, A. R. (2008). Üniversite öğrencilerinde yaşam doyumunu yordamada bireysel bütünlük (tutarlılık) duygusu, aile bütünlük duygusu ve benlik saygısı. *Eğitimde Kuram ve Uygulama, 4*, 19-30.
- Çeçen, A. R. (2007). Üniversite öğrencilerinin cinsiyet ve yaşam doyumunu düzeylerine göre sosyal ve duygusal yalnızlık düzeylerinin incelenmesi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 3*, 180-190.
- Çivitçi, A. (2007). Çok boyutlu öğrenci yaşam doyumunu ölçeğinin Türkçe'ye uyarlanması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları, *Eğitim Araştırmaları Dergisi, 7*, 51-60.

- Crocetti, E., Sica, L. S., Schwartz, S., Serafini, T. & Meeus, W. (2010). The Functions of Identity Scale: Validation in Italian late adolescents and emerging adults. *Testing, Psychometrics, Methodology in Applied Psychology*, 17, 55-71.
- Demir, İ. (2011). Kimlik işlevleri ölçeği: Türkçe geçerlik ve güvenilirliği. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 11(2), 571-586.
- Diener, E., & Lucas, R. E. (1999). Personality and subjective well-being. In D. Kahneman, E. Diener, & N. Schwarz (Eds.), *Well-being: The foundations of hedonic psychology* (pp. 213-229). New York: Russell-Sage.
- Diener, E., & Suh, E. M. (1999). National differences in subjective wellbeing. In D. Kahneman, E. Diener, & N. Schwarz (Eds.), *Well-being: The foundations of hedonic psychology* (pp. 434-452). New York: Russell-Sage.
- Diener, E., & Diener, C. (1996). Most people are happy. *Psychological Science*, 7, 181-185.
- Diener, E. & Diener, M. (1995). Cross-cultural correlates of life satisfaction and self-esteem. *Journal of Personality and Social Psychology*, 68, 653-663.
- Diener, E. R. A., Emmons, R., Larsen, J., & Griffin, S. (1985). The satisfaction with life scale. *Journal of Personality Assessment*, 49, 71-75.
- Diener, E. (1984). Subjective well-being. *Psychological Bulletin*, 95, 542-575.
- Dilmaç, B. & Ekşi, H. (2008). Meslek yüksek okullarında öğrenim gören öğrencilerin yaşam doyumları ve benlik saygılarının incelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20, 279-289
- Erikson, E. H. (1968). *Identity: Youth and crisis*. New York: Norton.
- Erikson, E. H. (1950). *Childhood and society*. New York: Norton.
- Eryılmaz, A., & Öğülmüş, S. (2010). Ergenlikte Öznel İyi Oluş Ve Beş Faktörlü Kişilik Modeli. *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11, 189-203.
- Eryiğit, S., & Kerpelman, J. (2009). Using the Identity Processing Style Q-Sort to examine identity styles of Turkish young adults. *Journal of Adolescence*, 32(5), 1137-1158.
- Gün, Z., & Bayraktar, F. (2008). Türkiye'de iç göçün ergenlerin uyumundaki rolü. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 19(2), 167-176.
- Gündoğar, D., Gül, S. S., Uskun, E., Demirci, S. & Keçeci, D. (2007). Üniversite öğrencilerinde yaşam doyumunu yordayan etkenlerin incelenmesi. *Klinik Psikiyatri*, 10, 14-27.
- Heisel, M. J. & Flett, G. L. (2004). Purpose in life, satisfaction with life and suicide ideation. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, 26, 127-135.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2008). *Günümüzde insan ve insanlar*. İstanbul: Evrim.
- Köker, S. (1991). *Normal ve sorunlu ergenlerin yaşam doyumları düzeylerinin karşılaştırılması*. Yayınlanmamış yüksek lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Kumru, A., & Thompson, R. A. (2003). Ego identity status and self-monitoring behavior in adolescents. *Journal of Adolescent Research*, 18, 481-495.

- Lachman, M.E., & Weaver, S.L. (1998). The sense of control as a moderator of social class differences in health and well-being. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74, 763–773.
- Lucas, R. E., & Gohm, C. L. (2000). Age and sex differences in subjective well being across cultures. E. Diener & E. M. Suh (Eds.) *Culture and subjective well being* (pp. 291-298) Cambridge, MA: MIT Press
- Lucas, R.E., Diener, E., & Suh, E. (1996). Discriminant validity of well-being measures. *Journal of Personality and Social Psychology*, 71, 616–628.
- Mahon, N. E., Yarcheski, T. J., & Yarcheski, A. (1997). Future time perspective and positive health practices in young adults: An extension. *Perceptual and Motor Skills*, 84, 1299-1304.
- Meeus, W., Iedema, J., Helsen, M., & Vollebergh, W. (1999). Patterns of adolescent identity development: Review of literature and longitudinal analysis. *Developmental Review*, 19, 419-461.
- Meeus, W. (1996). Studies on identity development in adolescence: An overview of research and some new data. *Journal of Youth and Adolescence*, 25, 569–598.
- Myers, D. G., & Diener, E. (1995). Who is happy? *Psychological Science*, 6, 10-19
- Nalbant, A. (1993). *15-22 yaşları arasında bulunan ilahevindeki, gözetim altındaki ve suç işlememiş gençlerin benlik saygısı ve yaşam doyumu düzeylerinin karşılaştırılması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Oishi, S., Diener, E., Lucas, R. E., & Suh, E. M. (1999). Cross-cultural variations in predictors of life satisfaction: Perspectives from needs and values. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 25, 980-990.
- Oishi, S., Diener, E., Suh, E. M., & Lucas, R. E. (1999). Values as a moderator in subjective wellbeing. *Journal of Personality*, 67, 157-184.
- Prenda, K. M., & Lachman, M. E. (2001). Planning for the future: A life management strategy for increasing control and life satisfaction in adulthood. *Psychology and Aging*, 16, 206-216.
- Ritchie, T. D., Sedikides, C., Wildschut, T., Arndt, J., & Gidron, Y. (2010). Self-concept clarity mediates the relation between stress and subjective well-being. *Self and Identity*, First published on: 07 July 2010 (iFirst).
- Saygın, Y. & Arslan, C. (2009). Üniversite öğrencilerinin sosyal destek, benlik saygısı ve öznel iyi oluş düzeylerinin incelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28, 207 -222.
- Serafini, T.E., & Adams, G.R. (2002). Functions of identity. *Identity*, 2, 361–389.
- Serafini, T. E., Maitland, S. B, & Adams, G. R. (2006, March). *The Functions of Identity Scale: Revisions, validation and model testing*. Poster presented at the Biennial Meeting of the Society for Research on Adolescence, San Francisco, California.

- Schwartz, S. J. (2001). The evolution of Eriksonian and Neo-Eriksonian identity theory and research: A review and integration. *Identity: An International Journal of Theory and Research, 1*, 7–58.
- Schimmack, U., Radhakrishnan, P., Oishi, S., Dzokoto, V., & Ahadi, S. (2002). Culture, personality, and subjective well-being: Integrating process models of life satisfaction. *Journal of Personality and Social Psychology, 82*, 582–593.
- Shek, D. T. L. (1992). Meaning in life and psychological well-being: An empirical study using the Chinese version of the Purpose-in-Life Questionnaire. *Journal of Genetic Psychology, 153*, 185–200.
- Sheldon, K. M., & Elliot, A. J. (1998). Not all personal goals are personal: Comparing autonomous and controlled reasons for goals as predictors of effort and attainment. *Personality and Social Psychology Bulletin, 24*, 546–557.
- Sheldon, K. M., Ryan, R. M., Rawsthorne, L. J., & Ilardi, B. (1997). Trait self and true self: Cross-role variation in the Big-Five personality traits and its relations with psychological authenticity and subjective well-being. *Journal of Personality and Social Psychology, 73*, 1380-1393.
- Steger, M. F., & Kashdan, T. B. (2007). Stability and specificity of meaning in life and life satisfaction over one year. *Journal of Happiness Studies, 8*, 161-179.
- Steger, M. F., Frazier, P., Oishi, S., & Kaler, M. (2006). The Meaning in Life Questionnaire: Assessing the presence of and search for meaning in life. *Journal of Counseling Psychology, 53*, 80–93.
- Suh, E. M. (2002). Culture, identity consistency and subjective well being. *Journal of Personality and Social Psychology, 83*, 1378-1391.
- Suhail, K. & Chaudhry, H. R. (2004). Predictors of subjective well-being in an eastern Muslim culture. *Journal of Social and Clinical Psychology, 23*, (3), 359-376.
- Tuzgöl Dost, M. (2010). Güney Afrika ve Türkiye'deki üniversite öğrencilerinin bazı değişkenlere göre öznel iyi oluş ve yaşam doyumlarının incelenmesi. *Eğitim ve Bilim, 35*(158), 75-89.
- Vleioras, G., & Bosma, H. A. (2005). Are identity styles important for psychological well-being? *Journal of Adolescence, 28*, 397–409
- Yetim, Ü. (2003). The impacts of individualism/collectivism, self-esteem, and feeling of mastery on life satisfaction among the Turkish university students and academicians. *Social Indicators Research 61*, 297–317.
- Yetim, Ü. (1993). Life satisfaction: A study based on the organization of personal projects. *Social Indicators Research, 29*, 277–289.